

Egy nagyszony emlékezete – fotókon (is)*

Szeretett atyámfiak!

Most, hogy ezt a kiállítást megnyitjuk, s emlékezünk azokra, akiknek porhüvelyé itt, alattunk kapott végső nyugvóhelyet, óhatatlanul említenem kell egy hírt, amely a nyári uborkaszegzonban bejárta a sajtót. Arról tájékoztattak, hogy Osgyánban megtalálni vélték a „*Jöcsei fehér asszony*”, azaz **Korponayné Géczy Julianna** (1680–1714) földi maradványait. Van-e a hírnek alapja, vagy nem, most ne kutassuk!

Itt, a serkei református templom kriptájában szintén nyugszik egy asszony, csaknem kortársa az említett Korponayné Géczy Juliannának (tőle alig 7 évvel volt fiatalabb), akinek nehéz volna a jelentőségét túlbecsülni a serkei református múltban.

A serkei református egyház története kicsiben az egyetemes magyar református egyháztörténet lenyomata. A serkeiek a reformáció óta (adatok szerint 1590-től) a reformált vallás hívei. Mint hajdanán fogalmaztak: „*Ezen ekklesiában a helv. Confessio szerint reformált vallásnak eleitől fogva közönséges gyakorlása félbeszakadhatatlanul, minden világos impetitiók vagy háborgatások nélkül Isten kegyelmességéből folytatott a méltóságos földesuraság védekezése alatt, akik ezen ekklesiában a juss patronátust mindég magoknál tartották, és ezen ekklesiának Patrónusai vóltanak. A serkei egyház eleitől fogva helvét hitvallást tartó, népes gyülekezet volt, oly tiszta a más vallásokon lévőkötől, hogy egy örökös lakos is más vallású nem találtatott, kivéven némely jövevényeket és az udvarhoz tartozó cselédeket*”.

De menjünk sorjában!

Serke évszázadokon át az Itália földjéről ide származott **Rátold** nemzetség egyik fő fészke. A nemzetségből sarjadt **Lorántffy** ülik meg Kapla várát. A vár utolsó ura **Lorántffy Mihály** volt, aki, miután házassága révén megszerezte Sárospatakot, áttette székhelyét a Bodrog mellé. Nem lévén fiú utóda, halálával lefordították a családi címet. Leánya, **Zsuzsanna** (az öt leány közül a 2.) a magyar történelem egyik legnagyobb asszonya, **I. Rákóczi György** erdélyi fejedelem neje, férjével együtt a művelődés nagy támogatója (egyebek mellett ő hívta meg Patakra **Comeniust**, a „népek tanítóját” is. Ő örökölte a serkei uradalmat, s nem egy alkalommal tartózkodott itt. Olyan vélekedés is van, mely szerint itt született.

A 17. század végén a falu, zálogjogon a szabolcsi illetőségű **Vay** család kezére került.

A birtokszerző **Ádám**ot kemény, már-már „könyörtelen” emberként írják le a források. Mint zálogbirtokos, minél gyorsabban akart haszonra szert tenni, ezért a legnagyobb adókat vetette ki a lakosságra.

Bocskai felkelése óta Magyarországon folyamatos a küzdelem a nemzeti és felekezeti szabadságért.

Az 1703. május 6-án kibocsátott kiáltványukban **II. Rákóczi Ferenc** és gróf **Bercsényi Miklós** harcha szólítják a Habsburgok ellen Magyarország nemes és nemtelen lakosságát. A harc célja az, hogy „*a törvénytelen és szenvedhetetlen iga alól*” felszabadítsák az országot. A **Tököly**hez még csak kényszerből állt Vay Ádám II. Rákóczi

A serkei templom előtt

Ferencnek hűséges, vitéz katonája lesz. **Tompa Mihály** fogalmazásában „nyakas, mérges magyar”. Rögtön átadja Ajnácskő várát a felkelő fejedelem kezére. Serke lett a kuruc hadak egyik fő hadiszállása. Pályája gyorsan ível. A jászok és kunok kapitánya, majd Munkács várának parancsnoka és Békés vármegye főispánja, udvari marsall lett. Gyakran megfordulnak nála Serkében a kuruc vezérkar emberei, rezidenciáján sok fontos döntés és elhatározás születik. 1704 kora tavaszán itt táborozik a kurucok egyik serege, gróf Bercsényi Miklós vezetésével. A fővezér innen tartja a kapcsolatot a többi hadtesttel s a fejedelemmel. 1709 szeptemberében báró **Sennyei Ferenc** dandárjának csapatai szállásolják be magukat Serkében. A kuruc katonák olyannyira fegyelmezetlenül viselkednek, hogy a falu előljárói panaszt tesznek a megyénél. Pusztítják, rabolják a lakosságot, mindenéből kiforgatják, a családok menekülnek előlük. Sennyei seregét sehol nem fogadták szívesen, a zabolátlan fegyveresek mindenhol csak pusztítottak. Amikor Bercsényi megtudta, hogy Sennyei serege Serkében fog táborozni, papírra veti mára szállóigévé vált megjegyzését: „gondolom, lesz hírivél Serkének szép járások!” Alig egy hónap múlva Pásztórról, a császári seregek elől vonuló kuruc seregek egy nagyobb csoportja fészkelibe magát falunkba. **Ebeczky István** dandárnok vezeti őket. A sereg a Gortva-part dél felőli részén ütött tábor. Csak egy hétig maradtak, mivel már javában dúlt a pestis. Alig telik el jó két hét, és megérkezik egy újabb kuruc sereg, báró **Károlyi Sándor** tábornagy vezetésével. Csak néhány napig maradnak, hisz dühöng a pestis, de a parancsnok eredeti módon igyekszik a halálos kórt megkerülni: parancsára pálinkát osztanak ki a katonák között. A jelentések szerint a módszer hasznosnak bizonyult, alig egynéhány katonát kell eltemetni. Ennek ellenére ő is jobbnak látja gyorsan odébb állni. Bercsényi ezt az eseményt is megörökítette levelében: „az pestis már Károlyi uram hadába is belekapott Serkén, de kipálinkázták”.

Miután 1709-ben leégett a templom, a harangok is megolvadtak. Máiig ér az emlékezete annak, hogy II. Rákóczi Ferenc fejedelem a serkeiek kérésére (s talán dédanyja, Lorántffy Zsuzsanna serkei gyökereire is emlékezve) egy 4 mázsás harangot öntetett harangöntő mesterével, csupa libertásokból, s ezt küldte el serkei híveinek. Ez a vers volt a harangba vésvé:

*Egykoron érc voltam, majd pénzre veretve
Szabadság pénze valék, sokakat szólítván harcra,
Most összeöntve, vagyok már égi urunknak harangja,
Hangom kérvén int: legyen itt csend, béke, szabadság.*

Amikor a szabadságharc befejeződött, Vay Ádám maradhatna itthon, de ő a bujdosásba is követte urát, s Danzigban/Gdanskban halt meg.

Első feleségétől, **Fekete Erzsébettől** 5 gyermeke, négy lány és egy fiú született. **Judit** nevű leányát a serkei református egyház nagy patrónusaként, a falu jövőjeként tartja számon az utókor. Második férje gróf

A kriptában

czegei Wass Dániel volt, annak az erdélyi családnak a tagja, amelyből jeles írónk, **Wass Albert** is származik. Életében az *Erdélyi Református Egyházkerület* főgondnoki tisztét is betöltötte. Judit, férje halála után, majd 3 évtizedes özvegysége alatt ritka tanúságát adta Isten és hittársai iránti hűségének és felelősségének. 83 évesen, 1770-ben halt meg. „Ezen drága emlékezetű, az Isten dicsőségét szerető, az egyház virágzását nagy buzgósággal munkáló kegyes uri asszonyság, ki a helybeli predikátorokhoz is nagy szeretettel viseltetett, és hozzájuk sok uri kegyét s jó akaratát mutatta, a templomot, paróchiát, iskolát is a maga költségén építette.” – jegyezte fel róla **Agyagos Molnár István** 1772-ben. Az 1718-ban átadott templom építését még apja, a már említett Ádám kezdte meg, de Judit fejeztette be. Az 1765-ben elkészült torony is az ő költségén épült. Az 1725-ben öntött harangok is az ő, illetve férje jóvoltából kerültek Serkébe. De ő ajándékozta a lelkeszlak telkét is 1721-ben.

Vay Judit volt az a Rima mentén, aki a vértelen ellenreformáció évtizedeiben református vallásunknak nagy istápjá volt. Méltó reá emlékeznünk.

Engedjék meg, hogy ezzel a rövid összefoglalással ajánljam figyelmükbe Csomós Árpád kiállítását. Csak hűséget és bátorságot kért Urunk. Ez a kis kiállítás erről a hűségről és az annak vállalásához, megvallásához szükséges bátorságról is szól.

B. Kovács István

* Elhangzott a serkei templomban, 2009. október 25-én

A kriptában

A kriptában